

ОПЕРАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ЛІЗИНГУ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЙ

Розглянуто особливості методики облікового відображення операцій оперативного лізингу в лізингових компаніях. Обґрунтовано напрями удосконалення обліку даних операцій з виконання умов договору оперативного лізингу та операцій з приймання передачі об'єкту оперативного лізингу.

Ключові слова: лізинг, оперативний лізинг, лізингова компанія, бухгалтерський облік

Nikolaieva S.

OPERATIONAL LEASING OPERATIONS IN THE SYSTEM LEASING COMPANIES ACCOUNTING

The article is devoted to the investigation of some methodological features of the operational leasing operations reflected in the leasing companies. The ways of data operations improvement due to the terms and conditions of the operational leasing contract and also the operational leasing object transfer operations are grounded.

Keywords: leasing, operational leasing, leasing company, accounting

Вступ. Зростання попиту на послуги оперативного лізингу в економічній системі України обумовило зростання ролі та значення лізингових компаній у забезпеченні оновлення основних фондів провідних галузей національної економіки. Зокрема, сьогодні оперативний лізинг користується популярністю на підприємствах транспорту (авіакомпанії – повітряні судна (літаки), судноплавні компанії – морські та річкові судна (кораблі, яхти, лайнери), автотранспортні підприємства – легкові та вантажні автомобілі, підприємства залізничного транспорту – вагони, контейнери та ін.).

За таких умов, лізингові компанії повинні розширяти склад об'єктів та особливості надання лізингових послуг. Все це вимагає підвищення ефективності системи управління діяльністю лізинговими компаніями в частині операцій оперативного лізингу, що, в свою чергу, обумовлює розробки заходів щодо удосконалення системи бухгалтерського обліку таких операцій. Зокрема, сьогодні залишається невирішеними проблеми статусу об'єктів лізингу та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку, порядок облікового відображення відшкодування витрат на ремонт, об'єкта лізингу, операції зі страхування об'єктів лізингу і нотаріального засвідчення договору оперативного лізингу.

Окремі питання облікового відображення операцій фінансового лізингу в лізингових компаніях стали об'єктом дослідження вчених: П. Балтус, А. Барабаш, Бірман, Р. Брейлі, В. Бойко, Н. Внукова, В. Газман, І. Глушков, В. Горемікін, Н. Гришко, А. Завгородній, Н. Кондраков, І. Ламікін, М. Лещенко, А. Левкович, С. Майєрс, Ж. Матук, В. Міщенко, В. Іванишин, Ю. Осадчий, О. Ольховиков, Н. Панічев, Л. Прилуцький, В. Різник, П. Саблук, Н. Слав'янська, Ю. Сосюрко, А. Турило, Т. Топішко, Я. Усенко, Г. Холодний,

С. Шмідт, Х.-Й. Шпітлер. Проте у зв'язку з динамічними умовами економічного розвитку сьогодні потребують перегляду рід зазначених проблем облікового відображення операцій фінансового лізингу в лізингових компаніях.

Вклад результатів дослідження. Договір операційного лізингу передбачає, що лізингоодержувач зобов'язується використовувати майно строком, що не перевищує строк його амортизації з наступним поверненням його лізингодавцю або ж викупом у власність. В якості продавця майна може виступати як третя особа, так і сам лізингоотримувач, який передає свої активи лізингодавцю з правом їх подальшої оренди для одержання додаткового фінансового ресурсу.

У порівнянні з оформленням фінансового лізингу операційний лізинг може виділятися наявністю цілого ряду особливостей:

- всі ризики, пов'язані з володінням і використанням майна в лізингу, лягають на лізингодавця, сюди включаються витрати з обслуговування, страхування майна;

- термін дії договору лізингу майна не може перевищувати строку його амортизації;

- операційний лізинг оформлюється з метою використання та повернення майна, в результаті воно часто передається лізингодавцем для повторної оренди з метою компенсації витрат на його придбання.

Основною відмінною рисою оперативного лізингу стає той факт, що ризики володіння майном в лізингу лягають у даному випадку на плечі лізингодавця. Хоча законодавство в цьому випадку передбачає внесення в договір пунктів, які можуть переносити майнові ризики на лізингоотримувача.

Кожна з умов впливає на відображення лізингових операцій в системі бухгалтерського обліку лізингової компанії, адже обумовлює склад об'єктів бухгалтерського обліку, їх особливості, а також порядок відображення на рахунках. Тому, з метою, визначення напрямів удосконалення системи бухгалтерського обліку операцій оперативного лізингу в лізингових компаній та приведення її у відповідність до сучасних умов господарювання, обумовлених галузевою специфікою небанківських фінансової інститутів, обґрунтуємо порядок ідентифікації об'єктів бухгалтерського обліку, які задіяні в операції фінансового лізингу.

Перш ніж перейти до обґрунтування складу об'єктів необхідно охарактеризувати етапи послуги оперативного лізингу. Так, основними етапами послуг оперативного лізингу є:

- передача майна в оперативний лізинг. Особливості даного етапу обумовлюються договором оперативного лізингу щодо об'єкту оперативного лізингу, його технологічних складових, а також порядку та терміни відвантаження даного об'єкту лізингоотримувачу;

- використання об'єкту оперативного лізингу. Порядок користування об'єктом лізингу міститься в положеннях договору оперативного лізингу, та пов'язаний з наступними операціями: складові суміжних послуг, які надає лізингова компанія щодо об'єкту лізингу, метод нарахування лізингових платежів, порядок проведення ремонтних робіт об'єкту лізингу та їх фінансування;

- повернення об'єкту оперативного лізингу. Договором оперативного лізингу обумовлюються строки повернення, порядок сплати останнього лізингового платежу та можливість придбання об'єкту лізингу.

Таким чином, лізингова операція полягає у багаторівневому русі ресурсів і потоків інформації, які повинні відобразитися на рахунках бухгалтерського обліку лізингової компанії. Розглянемо особливості облікового відображення кожного з об'єктів у розрізі етапів лізингової послуги.

Найбільш проблемним питанням бухгалтерського обліку операцій оперативного лізингу в лізингових компаніях, сьогодні є особливості відображення об'єктів лізингу в складі активів. Дана проблема полягає у статусі таких об'єктів. Так, не виникає жодних проблем, коли підприємство, в статуті якого не передбачено надання лізингових послуг, передає об'єкти основних засобів в оренду, а в системі бухгалтерського обліку відображає шляхом зміни субрахунків.

Деяко інша ситуація з лізинговими компаніями, коли передача основних засобів в оперативний лізинг є основною діяльністю. У такому випадку виникає питання, чи правомірно відобразити об'єкти оперативного лізингу в складі основних засобів підприємства. Адже, в податковому та бухгалтерському законодавствах прописано, що основні засоби повинні бути задіяні у господарській діяльності підприємства.

Зокрема, в ст. 14.1.138. Податкового кодексу України таким чином тлумачить сутність основних

засобів: “основні засоби - матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин на наданих у користування ділянках надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку із фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)”.

Так, податковим кодексом, чітко прописано, що основні засоби повинні бути задіяні в господарській діяльності. У свою чергу під господарською діяльністю в Податковому кодексі України розуміється “діяльність особи, що пов'язана із виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами”.

Зазначене вказує, що відповідно до податкового законодавства в основні засоби, пов'язанні з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг. У такому ж напрямі визначає поняття основних засобів бухгалтерську законодавство України. Зокрема в П(С)БО 7 “Основні засоби”, подано наступне визначення основних засобів: “основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)”.

Таким чином, виникає питання: чи доцільно відобразити об'єкти, які передаватимуться в оперативний лізинг у складі основних засобів лізингової компанії. Відповідь на дане питання залежатиме від того, що розуміти під господарською діяльністю лізингової компанії в частині операцій оперативного лізингу.

Зважаючи на те, що операції оперативного лізингу є статутним видом діяльності лізингової компанії, об'єкти лізингу використовуються як основні засоби для надання послуг оперативного лізингу. Таким чином, для лізингових компаній основні засоби мають такий же статус, як і для підприємств сфери послуг, а їх передача лізингоотримувачу є операцією зміни місця їх знаходження. В системі бухгалтерського та податкового обліку лізингової компанії процес передачі майна в оперативний лізинг пропонуємо відобразити наступним чином (табл. 1).

Запропонована методика відображення операцій передачі об'єкту оперативного лізингу лізингоотримувачу

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція		Податковий облік	
		Д-т	К-т	Витрати	Доходи
1	Передано об'єкт операційну оренду:				
	- будинки та споруди	103.2	103.1	-	-
	- машини та обладнання	104.2	104.1		
	- транспортні засоби	105.2	105.1		
2	Відображено знос:				
	- будинки та споруди	131.1.1	131.1.2	-	-
	- машини та обладнання	131.2.1	131.2.2		
	- транспортні засоби	131.3.1	131.3.2		
3	Відображено держмити за нотаріальне посвідчення договору оперативного лізингу	92	641	+	-
4	Відображено витрати на страхування об'єкту оперативного лізингу	949	685	+	-
5	Відображено отримання попередньої оплати за оперативний лізинг	311	69	-	-
6	Відображено зобов'язання з ПДВ	643	641	-	-
7	Включено попередню плату до доходів від реалізації послуг в межах нарахованого лізингового платежу	69	703	-	+
8	Відображено закриття зобов'язань з ПДВ	703	643		

Запропонована методика відображення операцій оперативного лізингу на етапі передачі об'єкта лізингу мають ряд особливостей від існуючої на сьогоднішній день. Ці особливості пов'язані з тим, що нами обгрунтовано необхідність відображати операції лізингу в системі бухгалтерського обліку лізингової компанії як основну діяльність. У випадку, коли йдеться про оперативну оренду, необхідно застосувати чинний на даний час підхід.

Відображення зміни статусу об'єктів оперативного лізингу, пропонуємо відображати шляхом зміни аналітичних рахунків. Крім того, в системі аналітичного обліку об'єктів основних засобів необхідно розрізняти об'єкти, які використовуються в діяльності лізингової компанії, об'єкти, які отримуються для передачі в оперативний лізинг та об'єкти, які передані в оперативний лізинг.

Виходячи з представленої табл. 1, на аналітичних рахунках до субрахунків основних засобів пропонуємо відображати наступні об'єкти:

- 103.1, 104.1, 105.1 – об'єкти основних засобів (будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби), які отримуються для передачі в оперативний лізинг;

- 103.2, 104.2, 105.2 – об'єкти основних засобів (будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби), які передані в операційний лізинг лізингоотримувачу;

- 103.3, 104.3, 105.3 – об'єкти основних засобів (будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби), які використовуються лізинговою компанією в господарській діяльності.

Таким же чином, пропонуємо організувати аналітичний облік зносу основних засобів, тобто в залежності від напрямів їх використання.

Стосовно податкового обліку операцій з передачі об'єкта в оперативний лізинг, то відповідно до положень податкового кодексу передача майна в

оперативний лізинг (оренду) не змінює податкових зобов'язань орендодавця (лізингодавця) – лізингової компанії та орендаря (лізингоотримувача).

Враховуючи те, що договір оперативного лізингу рухомого майна має майновий характер, то державне мито при його нотаріальному посвідченні справляється, як за посвідчення інших договорів, що підлягають оцінці, тобто 1 відсоток суми договору, але не менше 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Згідно з п. 8 Інструкції про порядок обчислення та справляння державного мита № 811, за посвідчення договорів, платежі за які провадяться періодично (наприклад, за договорами лізингу), сума, з якої обчислюється і сплачується державне мито, визначається виходячи із загальної суми лізингових платежів за договір за весь час його дії. Якщо договір укладено на невизначений строк, то державне мито обчислюється і сплачується виходячи із загальної суми платежів за договором, але не більше ніж за три роки. Облікове відображення операцій з нарахування та сплати держмити за нотаріальне посвідчення договору лізингу здійснюється шляхом збільшення адміністративних витрат та збільшення заборгованості за податками та зборами. В податковому обліку сума держмити включається до складу витрат.

Наступною особливістю складовою передачі майна в оперативний лізинг є страхування. У зв'язку з тим, що всі ризики щодо використання майна несе лізингодавець, лізингова компанія зацікавлена у страхуванні об'єкта оперативного лізингу. В умовах договору оперативного лізингу може бути передбачено, що витрати на страхування об'єкту оперативного лізингу несе лізингоотримувач, тоді такі операції не відображатимуться в системі бухгалтерського обліку лізингової компанії. В іншому випадку лізингова компанія відображає збільшення інших витрат операційної діяльності. Стосовно

податкового обліку витрат на страхування об'єкту оперативного лізингу, то дані операції регулюються п. 138.1 Податкового кодексу України, в якому зазначено, що витрати, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, складаються із витрат операційної діяльності та інших витрат та п. 140.1.6 - при визначенні об'єкта оподаткування витрати враховуються як подвійного призначення будь-які витрати із страхування, зокрема витрати зі страхування майна платника податку, об'єкта фінансового лізингу, а також оперативного лізингу, в межах звичайної ціни страхового тарифу відповідного виду страхування, що діє на момент укладення такого страхового договору.

Особливої уваги при передачі майна в оперативний лізинг мають операції з попередньої оплати. Так, попередня оплата, до нарахування лізингових платежів відображається на рахунку 69 "Доходи майбутніх періодів". Одночасно з отриманням попередньої плати в системі бухгалтерського обліку лізингової компанії необхідно відобразити ПДВ за правилом першої події. Адже, відповідно до положень Податкового кодексу України, при здійсненні платником ПДВ операцій з передачі майна в оперативний лізинг об'єктом оподаткування ПДВ є вартість наданих послуг у межах договору оперативного лізингу, тобто сума лізингових платежів підлягає оподаткуванню в загальноствановленому порядку за основною ставкою, якщо місце поставки послуг - територія України.

На момент нарахування лізингових платежів в межах вартості попередньої оплати у системі бухгалтерського обліку відображається зменшення доходів майбутніх періодів і збільшення доходів від реалізації послуг у випадку, коли лізингодавцем

є лізингова компанія, та інших доходів коли орендодавцем є підприємство, яке не надає фінансові послуги. В податковому обліку сума нарахованих лізингових платежів відображається у складі доходів лізингодавця і складі витрат лізингоотримувача. Адже відповідно до положень Податкового кодексу України, орендодавець збільшує суму доходів, а орендар збільшує суму витрат на суму нарахованого лізингового платежу за наслідками податкового періоду, в якому здійснюється таке нарахування.

Наступним етапом послуги оперативного лізингу є використання об'єкту лізингу. Особливості даного етапу обумовлюються договором оперативного лізингу, що впливає на такі об'єкти бухгалтерського обліку діяльності лізингової компанії як лізингові платежі, обслуговуючі послуги, амортизація та ремонт об'єкту лізингу.

Проблема відображення даних об'єктів полягає в ідентифікації складу витрат та їх відображення на відповідних рахунках бухгалтерського обліку. Так, вважаємо, що у зв'язку з тим, що послуги оперативного лізингу є основною діяльністю лізингової компанії, всі витрати пов'язані з її наданням повинні включатися до складу виробничих витрат та обліковуватися на рахунку 23 "Виробництво". Організація аналітичного обліку за рахунком 23 "Виробництво" повинна вестися в розрізі окремих договорів з подальшою деталізацією за видами супутніх послуг, якщо ці послуги обумовлені договором оперативного лізингу та елементами витрат.

Для відображення операцій з оперативного лізингу на етапі вирощання об'єкту лізингу в системі бухгалтерського та податкового обліку пропонуємо наступний методичний підхід (табл. 2).

Таблиця 2

Запропонована методика відображення операцій з виконання умов договору оперативного лізингу

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція		Податковий облік	
		Д-т	К-т	Витрати	Доходи
1	2	3	4	5	6
1	Відображено надання послуг щодо обслуговування об'єкту оперативного лізингу відповідно до умов договору	23	201, 651, 661, 131, 685	+	-
2	Нараховано амортизацію на об'єкт оперативного лізингу	23	131	+	-
3	Відображено витрати на капітальний ремонт об'єкту оперативної оренди	152	201, 651, 661, 131, 685	-	-
4	Списано капітальні витрати на вартість об'єкта переданого в оперативну оренду	103.2 104.2 105.2	152		
5	Списано капітальні витрати на вартість об'єктів які утримуються для передачі в оперативну оренду	103.1 104.1 105.1	152		
6	Відображено витрати поточний ремонт об'єкту переданого в оперативну оренду	23	201, 651, 661, 131, 685	+	-
7	Відображено списання вартості послуги оперативної оренди за звітний період	903	23	-	-
8	Нараховано лізинговий платіж як дохід	361	703	-	+
9	Відображено зобов'язання з ПДВ	703	641	-	-
10	Списано доходи на фінансовий результат	703	79		
11	Списано собівартість на фінансовий результат	79	903		

Деяка інша ситуація складалась із бухгалтерським і податковим обліком витрат на капітальний ремонт, при умові, що такі витрати поніс лізингоотримувач, але лізингова компанія їх буде компенсувати. Так, відповідно до п. 146.19 ст. 146 Податкового кодексу України у разі, якщо договір оперативної оренди (лізингу) чи концесії зобов'язує або дозволяє орендарю чи концесіонеру здійснювати ремонт та/або поліпшення об'єкта оперативної оренди (лізингу) чи концесії, частина вартості таких ремонтів та/або поліпшень у сумі, що перевищує віднесено на витрати згідно з п. 146.11 і п. 146.12 ст. 146 Кодексу, амортизується орендарем чи концесіонером як окремих об'єктів в порядку, встановленому для групи основних засобів, до якої відноситься об'єкт оперативної оренди (лізингу) чи концесії, що ремонтується та/або поліпшується.

При цьому орендарем не враховується балансова вартість об'єктів оперативної оренди/лізингу, за якою вони обліковуються на балансі орендодавця.

об'єкта оперативної оренди/лізингу, то орендар включає суму такої компенсації до доходів за датою їх визнання. Орендодавець включає суми компенсації до складу інших витрат у звітному періоді, в якому вони були здійснені.

При безоплатній передачі орендарем балансоутримувачу (орендодавцю) відремонтованих (добудованих) приміщень у балансоутримувача після закінчення процедури взяття на баланс цих об'єктів виникає дохід на суму вартості поліпшення (добудови) основних засобів, що враховується при визначенні об'єкта обкладення податком на прибуток.

При цьому орендодавець не змінює вартість основних засобів, а орендар збільшує витрати на суму вартості поліпшення такого основного засобу як окремого об'єкта амортизації за вирахуванням сум накопиченої амортизації.

На рахунках бухгалтерського обліку лізингової компанії капітальний ремонт здійснений лізингоотримувачем і повернення об'єкту лізингу відображається наступним чином (табл. 3).

Таблиця 3

Запропонована методика відображення операцій передачі об'єкту оперативного лізингу лізингоотримувачу

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція		Податковий облік	
		Д-т	К-т	Витрати	Доходи
1	Оприбуткування поліпшень здійснених лізингоотримувачем	152	631	-	-
2	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	-	-
3	Оплата поліпшень об'єкта оперативного лізингу	631	311	-	-
4	Відображено вартість поліпшень об'єкта оперативного лізингу здійснених лізингоотримувачем на безоплатній основі	152	42	-	+
5	Відображено вартість поліпшень в складі вартості об'єкта: - за умови, що об'єкт повернуто після закінчення строку договору	103.1 104.1 105.1	152	-	-
	- за умови, що об'єкт знаходиться в оперативному лізингу	103.2 104.2 105.2	152	-	-
6	Повернуто об'єкт після закінчення строку договору оперативного лізингу: - будинки та споруди	103.1	103.2	-	-
	- машини та обладнання	104.1	104.2	-	-
	- транспортні засоби	105.1	105.2	-	-
7	Відображено знос: - будинки та споруди	131.1.2	131.1.1	-	-
	- машини та обладнання	131.2.2	131.2.1	-	-
	- транспортні засоби	131.3.2	131.3.1	-	-

У разі повернення орендарем об'єкта оперативної оренди/лізингу після закінчення дії договору лізингу/оренди платник податку - орендар у звітному періоді, в якому виникають такі обставини, збільшує витрати на суму вартості ремонту/поліпшення об'єкта оренди, яка амортизується, за вирахуванням сум накопиченої амортизації такого об'єкта основних засобів. При цьому орендодавець не змінює витрат на суму витрат, здійснених орендарем для поліпшення такого об'єкта.

Якщо орендодавець здійснює компенсацію витрат, понесених орендарем на ремонт/поліпшення

Запропонований підхід щодо капітального ремонту об'єктів, переданих в оперативну оренду, дозволяє забезпечити достовірною інформацією узгодження інтересів сторін договору оперативного лізингу. Крім того, застосування зазначеного підходу не суперечить чинному законодавству України, адже не впливає на суму об'єкта оподаткування, а лише змінює статус витрат та доходів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В цілому запропонований підхід до облікового відображення операцій з оперативного лізингу є ефективним засобом інформаційного за-

безпечення управління діяльністю лізинговими компаніями, включає в себе комплекс операцій згрупованими у залежності від етапу лізингової угоди. Впровадженню такої методики бухгалтерського обліку операцій оперативного лізингу в лізингових компаніях України, повинно передувати зміна ряду положень Податкового кодексу України. Зокрема, зміни повинні торкнутися: визначенню понять оперативний лізинг; зміна статусу інших операційних доходів лізингової компанії, отриманих в якості лізингових платежів на доходи від реалізації робіт і послуг; зміна статусу витрат пов'язаних з виконанням умов договору оперативного лізингу з інших операційних витрат та виробничі витрати.

Щодо бухгалтерського обліку, то зміни відбуваються в частині ідентифікації об'єктів основної діяльності, які в чинному бухгалтерському законодавстві розуміються як інша операційна діяльність. Запровадження запропонованих змін дозволить підвищити ефективність управління діяльністю лі-

зинговими компаніями, а також дозволить підвищити якість облікової інформації як інформаційного джерела економічного аналізу діяльності лізингової компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : від 2 грудня 2010 року № 2755-VI у редакції від 11.08.2013 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” : наказ Міністерства фінансів України від 24.04.2000 р. № 92, зі змінами і доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 “Оренда” : наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181, зі змінами і доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.